

Yirmiüçüncü Söz

[Şu Sözü'n iki Mebhası vardır.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

Birinci Mebhas

İmanın binler mehasininden yalnız beşini "Beş Nokta" içinde beyan ederiz.

BİRİNCİ NOKTA: İnsan, Nur-u İman ile A'lâ-yı İlliyyîne çıkar; Cennet'e lâıyk bir kıymet alır. Ve zulmet-i küfür ile, esfel-i safilîne düşer; Cehennem'e ehil (olacak) bir vaziyete girer. Çünkü İman, İnsanı Sâni'-i Zülcelâl'ine nisbet ediyor; İman, bir İntisabdır. Öyle ise İnsan, İman ile İnsanda tezâhür eden San'at-ı İlâhiyye ve Nukuş-u Esmâ-i Rabbaniye itibariyle bir kıymet alır. Küfür, o nisbeti kat'eder. O kat'dan San'at-ı Rabbaniye gizlenir. Kıymeti dahi yalnız madde itibariyle olur. Madde ise, hem fâniye, hem zâile, hem muvakkat bir hayat-ı hayvanî olduğundan, kıymeti hiç hükmündedir.

Bu Sırrı bir temsil ile beyan edeceğiz. Meselâ: İnsanların san'atları içinde nasilki maddenin kıymeti ile san'atın kıymeti ayrı ayrıdır. Bazan müsavî, bazan madde daha kıymettar, bazan oluyor ki; beş kuruşluk demir gibi bir maddede beş liralık bir san'at bulunuyor. Belki bazan, antika olan bir san'at, bir milyon kıymeti aldığı halde, maddesi beş

kuruşa da değmiyor. İşte öyle antika bir san'at, antikacıların çarşısına gidilse, Hârîka-pişe ve pek eski hünerver san'atkârına nisbet ederek o san'atkârı yâd etmekle ve o san'atla teşhir edilse, bir milyon fiatla satılır. Eğer kaba demirciler çarşısına gidilse, beş kuruşluk bir demir bahasına alınabilir.

İşte İnsan, Cenab-ı Hakk'ın böyle antika bir san'atıdır ve en nazik ve nazenin bir Mu'cize-i Kudretidir ki; İnsanı, bütün Esmasının Cilvesine mazhar ve nakışlarına medar ve Kâinata bir Misâl-i Musaggar suretinde yaratmıştır.

Eğer Nur-u İman, içine girse, üstündeki bütün manidar nakışlar, o Işıkla okunur. O Mü'min, Şuur ile okur ve o İntisabla okutur. Yâni: "Sânî-i Zülcelâl'in masnuuyum, mahlûkuyum, Rahmet ve Keremine mazharım" gibi mânalarla İnsandaki San'at-ı Rabbaniye tezâhür eder. Demek Sâniine İntisabdan ibaret olan İman; İnsandaki bütün âsâr-ı san'atı izhar eder. İnsanın kıymeti, o San'at-ı Rabbaniyeye göre olur ve Âyine-i Samedaniye itibariyledir. O halde şu ehemmiyetsiz olan İnsan, şu itibarla bütün mahlûkat üstünde bir Muhatab-ı İlahî ve Cennet'e lâayk bir Misafir-i Rabbanî olur.

Eğer kat'-ı intisabdan ibaret olan küfür, İnsanın içine girse; o vakit bütün o manidar Nukuş-u Esma-i İlâhiyye karanlığa düşer, okunmaz. Zira Sâni' unutulsa, Sânia müteveccih manevî cihetler de anlaşılmaz. Âdeta baş aşağı düşer. O manidar âlî san'atların ve manevî âlî nakışların çoğu gizlenir. Bâki kalan ve göz ile görülen bir kısmı ise; süflî esbaba ve tabiata ve tesadüfe verilip, nihayet sukut eder. Herbiri birer parlak Elmas iken, birer sönük şişe olurlar. Ehemmiyeti yalnız madde-i hayvaniyeye bakar. Maddenin gayesi ve meyvesi ise; -dediğimiz gibi- kısacık bir ömürde hayvanatın en âcizi ve en muhtacı ve en kederlisi olduğu bir halde yalnız cüz'î bir hayat geçirmektir. Sonra tefessüh eder gider. İşte küfür, böyle Mahiyet-i İnsaniyeyi yıkar, Elmaştan kömüre kalbeder.

İKİNCİ NOKTA: İman nasılkı bir Nurdur, İnsanı ışıktandırıyor, üstünde yazılan bütün Mektubat-ı Samedaniyeyi okutturuyor. Öyle de, Kâinatı dahi ışıktandırıyor. Zaman-ı mazi ve müstakbeli, zulûmattan kurtarıyor. Şu Sırrı, bir vakıada

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

Âyet-i Kerimesinin

bir Sırrına dair gördüğüm bir temsil ile beyan ederiz. Şöyle ki:

Bir vakıa-i hayaliyede gördüm ki: İki yüksek dağ var birbirine mukabil.. Üstünde dehşetli bir köprü kurulmuş. Köprünün altında pek derin bir dere.. Ben o köprünün üstünde bulunuyorum. Dünyayı da, her tarafı karanlık, kesif bir zulümat istila etmişti. Ben sağ tarafıma baktım; nihayetsiz bir zulümat içinde bir mezar-ı ekber gördüm, yâni tahayyül ettim. Sol tarafıma baktım; müdhiş zulümat dalgaları içinde azîm fırtınalar, dağdağalar, dâhiyeler hazırlandığını görüyor gibi oldum. Köprünün altına baktım; gayet derin bir uçurum görüyorum zannettim. Bu müdhiş zulümata karşı sönük bir cep fenerim vardı. Onu istimal ettim, yarım yamalak ışııyla baktım. Pek müdhiş bir vaziyet bana göründü. Hattâ önümdeki köprünün başında ve etrafında öyle müdhiş ejderhalar, arslanlar, canavarlar göründü ki; keşke bu cep fenerim olmasa idi, bu dehşetleri görmese idim, dedim. O feneri hangi tarafa çevirdim ise, öyle dehşetler aldım. "Eyvah! Şu fener, başıma beladır" dedim. Ondan kızdım; o cep fenerini yere çarptım, kırdım. Güya onun kırılması, dünyayı ışıklandıran büyük elektrik lâmbasının düğmesine dokundum gibi birden o zulümat boşandı. Her taraf o lâmbanın Nuru ile doldu. Herşeyin Hakikatını gösterdi. Baktım ki: O gördüğüm köprü, gayet muntazam yerde, ova içinde bir caddedir. Ve sağ tarafımda gördüğüm mezar-ı ekber; baştan başa güzel, yeşil bahçelerle Nuranî İnsanların taht-ı riyasetinde İbadet ve Hizmet ve Sohbet ve Zikir Meclisleri olduğunu farkettim. Ve sol tarafımda, fırtınalı, dağdağalı zannettiğim uçurumlar, şahikalar ise; süslü, sevimli cazibedar olan dağların arkalarında azîm bir ziyafetgâh, güzel bir seyrangâh, yüksek bir nüzhetgâh bulunduğunu hayal meyal gördüm. Ve o müdhiş canavarlar, ejderhalar zannettiğim mahlûklar ise, munis deve, öküz, koyun, keçi gibi hayvanat-ı ehliye olduğunu

gördüm. **الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نُورِ الْإِيمَانِ** diyerek

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ Âyet-i Kerimesini okudum, o vakıadan ayıldım.

İşte o iki dağ; Mebde-i Hayat, Âhir-i Hayat... yâni Âlem-i Arz ve Âlem-i Berzaktır. O köprü ise, Hayat yoludur. O sağ taraf ise, geçmiş zamandır. Sol taraf ise, istikbaldir. O cep feneri ise, hodbin ve bildiğine itimad eden ve Vahy-i Semavîyi dinlemeyen enaniyet-i insaniyedir. O canavarlar zannolunan şeyler ise Âlemin hâdisatı ve acib mahlûkatıdır.

İşte enaniyetine itimad eden, zulümat-ı gaflete düşen, dalâlet karanlığına mübtela olan adam; o vakıada evvelki halime benzer ki: O cep feneri hükmünde nâkıs ve dalâlet-âlûd malûmat ile zaman-ı maziyi, bir mezar-ı ekber suretinde ve adem-âlûd bir zulümat içinde görüyor. İstikbalî, gayet fırtınalı ve tesadüfe bağlı bir vahşetgâh gösterir. Hem herbirisi, bir Hakîm-i Rahîm'in birer Memur-u Musahharı olan hâdisat ve mevcûdatı, muzır birer canavar hükmünde bildirir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوَّلِيَاءُ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ

hükmüne mazhar eder. Eğer Hidayet-i İlâhiye yetişse, İman Kalbine girse, nefsin firavuniyeti kırılrsa, Kitabullah'ı dinlese, o vakıada ikinci halime benzeyecek. O vakit birden Kâinat bir gündüz rengini alır, Nur-u İlâhî ile

dolar. Âlem **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** Âyetini okur. O vakit zaman-ı

mazi, bir mezar-ı ekber değil, belki herbir asrı bir Nebinin veya Evliyanın Taht-ı Riyasetinde Vazife-i Ubûdiyyeti îfa eden Ervah-ı Sâfiye Cemaat-

larının Vazife-i Hayatlarını bitirmekle **اللَّهُ أَكْبَرُ** diyerek Makamat-ı Âliyye

uçmalarını ve müstakbel tarafına geçmelerini Kalb gözü ile görür. Sol tarafına bakar ki; dağlar-misâl bazı İnkılabat-ı Berzahiye ve Uhreviye arkalarında Cennet'in bağlarındaki Saadet Saraylarında kurulmuş bir Ziyafet-i Rahmaniyyeyi o Nur-u İman ile uzaktan uzağa fark eder. Ve fırtına ve zelzele, taun gibi hâdiseleri, birer musahhar memur bilir. Bahar fırtınası ve yağmur gibi hâdisatı; sureten haşin, manen çok latif Hikmetlere medar görüyor. Hattâ mevdi, Hayat-ı Ebediyyenin mukaddemesi ve kabri, Saadet-i Ebediyyenin kapısı görüyor. Daha sair cihetleri sen kıyas eyle. Hakikatı temsile tatbik et...

ÜÇÜNCÜ NOKTA: İman hem Nurdur, hem Kuvvettir. Evet hakikî İmanı elde eden adam, Kâinata meydan okuyabilir ve İmanın Kuvvetine

göre hâdisatın tazyikatından kurtulabilir. **تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ** der, Sefine-i

Hayatta kemal-i emniyetle hâdisatın dağlarvari dalgaları içinde seyran eder. Bütün ağırlıklarını Kadîr-i Mutlak'ın Yed-i Kudretine emanet eder, rahatla dünyadan geçer, Berzahta istirahat eder. Sonra Saadet-i Ebediyyeye girmek için Cennet'e uçabilir. Yoksa Tevekkül etmezse, dünyanın ağırlıkları uçmasına değil, belki esfel-i safilîne çeker. Demek **İman Tevhidi, Tevhid Teslimi, Teslim Tevekkülü, Tevekkül Saadet-i Dareyni iktiza eder.** Fakat yanlış anlama. Tevekkül, esbabı bütün bütün reddetmek

değildir. Belki esbabı Dest-i Kudretin perdesi bilip riayet ederek; esbaba teşebbüs ise, bir nevi Dua-i Fiilî telakki ederek; müsebbebatı yalnız Cenab-ı Hak'tan istemek ve neticeleri Ondan bilmek ve Ona minnettar olmaktan ibarettir.

Tevekkül eden ve etmeyenin misâlleri, şu hikâyeye benzer:

Vaktiyle iki adam hem bellerine, hem başlarına ağır yükler yüklenip, büyük bir sefineye bir bilet alıp girdiler. Birisi girer girmez yükünü gemiye bırakıp, üstünde oturup nezaret eder. Diğeri hem ahmak, hem mağrur olduğundan yükünü yere bırakmıyor. Ona denildi: "Ağır yükünü gemiye bırakıp rahat et." O dedi: "Yok, ben bırakmayacağım. Belki zayı' olur. Ben kuvvetliyim. Malımı, belimde ve başımda muhafaza edeceğim." Yine ona denildi: "Bizi ve sizi kaldıran şu emniyetli Sefine-i Sultaniye daha kuvvetlidir. Daha ziyade iyi muhafaza eder. Belki başın döner, yükün ile beraber denize düşersin. Hem gittikçe kuvvetten düşersin. Şu bükülmüş belin, şu akılsız başın gittikçe ağırlaşan şu yüklere tâkat getiremeyecek. Kaptan dahi eğer seni bu halde görse, ya divanedir diye seni tardedecek. Ya haindir, gemimizi ittiham ediyor, bizimle istihza ediyor, hapis edilsin, diye emredecektir. Hem herkese maskara olursun. Çünkü ehl-i dikkat nazarında, za'fı gösteren tekebbürün ile, aczi gösteren gururun ile, rıyayı ve zilleti gösteren tasannuun ile kendini halka mudhike yaptın. Herkes sana gülüyor." denildikten sonra o bîçarenin Akı başına geldi. Yükünü yere koydu, üstünde oturdu. "Oh!. Allah senden razı olsun. Zahmetten, hapisten, maskaralıktan kurtuldum." dedi.

İşte ey tevekkülsüz İnsan! Sen de bu adam gibi Aklını başına al, Tevekkül et. Tâ bütün Kâinatın dilenciliğinden ve her hâdisenin karşısında titremekten ve hodefüşluktan ve maskaralıktan ve şekavet-i uhreviyeden ve tazyikat-ı dünyeviye hapsinden kurtulasın...

DÖRDÜNCÜ NOKTA: İman, İnsanı İnsan eder. Belki İnsanı Sultan eder. Öyle ise, İnsanın Vazife-i Asliyesi, İman ve Duadır. Küfür, İnsanı gayet âciz bir canavar hayvan eder.

Şu mes'elenin binler delillerinden yalnız hayvan ve İnsanın dünyaya gelmelerindeki farkları, o mes'eleye vâzıh bir delildir ve bir Bürhan-ı Katı'dır. Evet İnsaniyet, İman ile İnsaniyet olduğunu; İnsan ile hayvanın dünyaya gelişindeki farkları gösterir. Çünkü hayvan dünyaya geldiği vakit âdeta başka bir Âlemde tekemmül etmiş gibi istidadına göre

mükemmel olarak gelir, yâni gönderilir. Ya iki saatte, ya iki günde veya iki ayda, bütün şerait-i hayatiyesini ve Kâinatla olan münasebetini ve kavanin-i hayatını öğrenir, meleke sahibi olur. İnsanın yirmi senede kazandığı iktidar-ı hayatiyeyi ve meleke-i ameliyeyi, yirmi günde serçe ve arı gibi bir hayvan tahsil eder, yâni ona İlham olunur. Demek hayvanın Vazife-i Asliyesi; Taallümle Tekemmül etmek değildir ve Marifet kesbetmekle terakki etmek değildir ve aczini göstermekle meded istemek, Dua etmek değildir. Belki Vazifesi; istidadına göre taammüldür, amel etmektir, Ubûdiyyet-i Fiiliyedir. İnsan ise dünyaya gelişinde herşeyi öğrenmeye muhtaç ve hayat kanunlarına cahil, hattâ yirmi senede tamamen şerait-i hayatı öğrenemiyor. Belki âhir-i ömrüne kadar öğrenmeye muhtaç, hem gayet âciz ve zaîf bir surette dünyaya gönderilip bir-iki senede ancak ayağa kalkabiliyor. Onbeş senede ancak zarar ve menfaatı farkeder. Hayat-ı beşeriyenin muavenetiyle, ancak menfaatlarını celb ve zararlardan sakınabilir. Demek ki, İnsanın Vazife-i Fıtriyesi; Taallümle Tekemmüldür, Dua ile Ubûdiyyettir. Yâni: "Kimin Merhametiyle böyle hakîmane İdare olunuyorum? Kimin Keremiyle böyle müşfikane Terbiye olunuyorum? Nasıl birisinin Lütuflarıyla böyle nazeninane besleniyorum ve idare ediliyorum?" bilmektir ve binden ancak birisine eli yetişemediği hacatına dair Kadı-ül Hacat'a lisan-ı acz ve fakr ile yalvarmaktır ve istemek ve Dua etmektir. Yâni aczin ve fakrın cenahlarıyla Makam-ı A'lâ-yı Ubûdiyyete uçmaktır.

Demek İnsan bu Âleme İlim ve Dua vasıtasıyla Tekemmül etmek için gelmiştir. Mahiyet ve istidad itibariyle herşey İlme bağlıdır. Ve bütün Ulûm-u Hakikiyenin Esası ve Madeni ve Nuru ve Ruhı; Marifetullahtır ve onun Üss-ül Esası da İman-ı Billahtır.

Hem İnsan, nihayetsiz acziyle nihayetsiz beliyata maruz ve hadsiz a'danın hücumuna mübtela ve nihayetsiz fakrıyla beraber nihayetsiz hacata giriftar ve nihayetsiz metalibe muhtaç olduğundan, Vazife-i Asliye-i Fıtriyesi, İmandan sonra "Dua"dır. Dua ise, Esas-ı Ubûdiyyettir. Nasıl bir çocuk, eli yetişmediği bir meramını, bir arzusunu elde etmek için, ya ağlar, ya ister. Yâni ya fiilî, ya kavîl lisan-ı acziyle bir Dua eder. Maksuduna muvaffak olur. Öyle de: İnsan bütün Zihayat Âlemi içinde nazik, nazenin, nazdar bir çocuk hükmündedir. Rahmanürrahîm'in Dergâhında; ya za'f ve acziyle ağlamak veya fakr ve ihtiyacıyla Dua etmek gerektir. Tâ ki, makasıdı ona musahhar olsun veya teshirin Şükrünü eda etsin. Yoksa bir sinekten vaveylâ eden ahmak ve haylaz bir çocuk gibi; "Ben kuvvetimle bu kabil-i teshir olmayan ve bin derece ondan kuvvetli olan acib şeyleri teshir ediyorum ve fikir ve tedbirimle kendime

itaat ettiriyorum." deyip küfran-ı nimete sapmak, İnsaniyetin Fitrat-ı Asliyesine zıd olduğu gibi, şiddetli bir azaba kendini müstehak eder.

BEŞİNCİ NOKTA: İman Duayı bir Vesile-i Kat'iyye olarak iktiza ettiği ve Fitrat-ı İnsaniye, onu şiddetle istediği gibi; Cenab-ı Hak dahi "Duanız olm-azsa ne ehemmiyetiniz var?" mealinde

قُلْ مَا يَعْبُوْا بِكُمْ رَبِّيْ لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ Ferman ediyor. Hem

اُدْعُوْنِيْ اَسْتَجِبْ لَكُمْ emrediyor.

Eğer desen: "Bir çok defa Dua ediyoruz, kabul olmuyor. Halbuki, Âyet umumîdir.. her Duaya cevap var ifade ediyor.

Elcevab: Cevab vermek ayrıdır, kabul etmek ayrıdır. Her Dua için cevap vermek var; fakat kabul etmek, hem ayn-ı matlubu vermek Cenab-ı Hakk'ın Hikmetine tâbi'dir. Meselâ: Hasta bir çocuk çağırır: "Ya Hekim! Bana bak." Hekim: "Lebbeyk" der.. "Ne istersin?" cevap verir. Çocuk: "Şu ilâcı ver bana" der. Hekim ise; ya aynen istediğini verir, yahut onun maslahatına binaen ondan daha iyisini verir, yahut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez. İşte Cenab-ı Hak, Hakîm-i Mutlak Hazır, Nâzır olduğu için, Abdin Duasına cevap verir. Vahşet ve kimsesizlik dehşetini, Huzuruyla ve Cevabıyla ünsiyete çevirir. Fakat İnsanın hevaperestane ve heveskârane tahakkümüyle değil, belki Hikmet-i Rabbaniyenin iktizasıyla ya matlubunu veya daha evlâsını verir veya hiç vermez.

Hem, Dua bir Ubûdiyyettir. Ubûdiyyet ise semeratı uhreviyedir. Dünyevî maksadlar ise, o nevi Dua ve İbadetin vakitleridir. O maksadlar, gayeleri değil. Meselâ: Yağmur Namazı ve Duası bir İbadettir. Yağmursuzluk, o İbadetin vaktidir. Yoksa o İbadet ve o Dua, yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa; o Dua, o İbadet hâlis olmadığından kabule lâayık olmaz. Nasılki güneşin gurubu, Akşam Namazının vaktidir. Hem Güneş'in ve Ay'ın tutulmaları, Kûsuf ve Husuf Namazları denilen iki İbadet-i Mahsusanın vakitleridir. Yâni gece ve gündüzün nurani Âyetlerinin nikablanmasıyla bir Azamet-i İlâhiyyeyi ilâna medar olduğundan, Cenab-ı Hak İbadını o vakitte bir nevi İbadete davet eder. Yoksa o Namaz, (açılması ve ne kadar devam etmesi, münecim hesabıyla muayyen olan) Ay ve Güneş'in husuf ve kûsurlarının inkişafı için değildir. Aynı onun gibi; yağmursuzluk dahi, Yağmur Namazının vaktidir. Ve beliyelerin istilası ve muzır şeylerin tasallutu, bazı

Duaların evkat-ı mahsusalarıdır ki; İnsan o vakitlerde aczini anlar, Dua ile Niyaz ile Kadîr-i Mutlak'ın Dergâhına iltica eder. Eğer Dua çok edildiği halde beliiyeler def'olunmazsa denilmeyecek ki: "Dua kabul olmadı." Belki denilecek ki: "Duanın vakti, kaza olmadı." Eğer Cenab-ı Hak Fazl ve Keremiyle belayı refetse; **نُورٌ عَلَى نُورٍ**.. o vakit Dua vakti biter, kaza olur. Demek Dua, bir Sırr-ı Ubûdiyyettir.

Ubûdiyyet ise, hâlisen Livechillah olmalı. Yalnız aczini izhar edip, Dua ile Ona iltica etmeli. Rubûbiyetine karışmamalı. Tedbiri Ona bırakmalı. Hikmetine itimad etmeli. Rahmetini ittiham etmemeli. Evet Hakikat-ı halde Âyât-ı Beyyinatın beyanıyla sabit olan: Bütün mevcûdat, herbirisi birer mahsus Tesbih ve birer hususî İbadet, birer has Secde ettikleri gibi; bütün Kâinattan Dergâh-ı İlâhiyyeye giden, bir Duadır. Ya istidad lisanıyladır. (Bütün nebatatın Duaları gibi ki; herbiri lisan-ı istidadıyla Feyyaz-ı Mutlak'tan bir suret taleb ediyorlar ve Esmasına bir mazhariyet-i münkeşife istiyorlar.) Veya ihtiyac-ı fitrî lisanıyladır. (Bütün Zihayatın, iktidarlara dâhilinde olmayan hacat-ı zaruriyeleri için Dualarıdır ki; her birisi o ihtiyac-ı fitrî lisanıyla Cevvad-ı Mutlak'tan idame-i hayatları için bir nevi Rızık hükmünde bazı metalibi istiyorlar.) Veya lisan-ı ızdırarıyla bir Duadır ki: Muztar kalan herbir zîruh; kat'î bir iltica ile Dua eder, bir hâmi-i meçhulüne iltica eder.. belki Rabb-ı Rahîm'ine teveccüh eder. Bu üç nevi Dua, bir mani olmazsa daima makbûldür.

Dördüncü nevi ki; en meşhurdur.. bizim Duamızdır. Bu da iki kısımdır; Biri, fiilî ve halfî; diğeri, kalbî ve kalîdir. Meselâ: Esbaba teşebbüs, bir Dua-yı Fiilîdir. Esbabın içtiması; müsebbebi İcad etmek için değil, belki lisan-ı hal ile müsebbebi Cenab-ı Hak'tan istemek için bir vaziyet-i marziye almaktır. Hattâ çift sürmek Hazine-i Rahmet kapısını çalmaktır. Bu nevi Dua-yı Fiilî, Cevvad-ı Mutlak'ın İsim ve ünvanına müteveccih olduğundan, kabule mazhariyeti ekseriyet-i mutlakadır. İkinci kısım; lisan ile Kalb ile Dua etmektir. Eli yetişmediği bir kısım metalibi istemektir. Bunun en mühim ciheti, en güzel gayesi, en tatlı meyvesi şudur ki: "Dua eden adam anlar ki: Birisi Var; onun hatırat-ı kalbini iştir, herşeye Eli yetişir, her bir arzusunu yerine getirebilir.. aczine Merhamet eder, fakrına Meded eder."

İşte ey âciz İnsan ve ey fakir beşer! Dua gibi Hazine-i Rahmetin anahtarı ve tükenmez bir Kuvvetin medarı olan bir vesileyi elden bırakma, ona yapış, A'lâ-yı İlliyyîn-i İnsaniyete çık. Bir Sultan gibi bütün Kâinatın Dualarını, kendi Duan içine al. Bir Abd-i Küllî ve bir Vekil-i Umumî gibi

إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ de. Kâinatın güzel bir Takvimi ol!..

İkinci Mebhas

İnsanın Saadet Ve Şekavetine Medar Beş Nükteden İbarettir.

[İnsan Ahsen-i Takvimde yaratıldığı ve ona gayet câmi' bir istidad verildiği için; esfel-i safilînden tâ A'lâ-yı İlliyyîne, ferşten tâ Arşa, zerreden tâ şemse kadar dizilmiş olan makamata, meratibe, derecata, derekata girebilir ve düşebilir bir Meydan-ı İmtihana atılmış, nihayetsiz sukut ve Suuda giden iki yol onun önünde açılmış bir Mu'cize-i Kudret ve Netice-i Hilkat ve Acube-i San'at olarak şu dünyaya gönderilmiştir. İşte İnsanın şu dehşetli Terakki ve tedennisinin Sırrını "**Beş Nükte**"de beyan edeceğiz.]

BİRİNCİ NÜKTE: İnsan, Kâinatın ekser enva'ına muhtaç ve alâkadardır. İhtiyacatı Âlemin her tarafına dağılmış, arzuları Ebede kadar uzanmış... Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cennet'i de arzu eder. Bir dostunu görmeğe müştak olduğu gibi, Cemil-i Zülcelâl'i de görmeye müştaktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksandokuz Ahbabını ziyaret etmek ve firak-ı ebedîden kurtulmak için koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir Mahşer-i Acaib olan Âhiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp Âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlak'ın Dergâhına ilticaya muhtaçtır. İşte şu vaziyette bir İnsana hakikî Mabud olacak; yalnız, herşeyin dizgini Elinde, herşeyin Hazinesi yanında, herşeyin yanında Nâzır, her mekânda Hazır, mekândan münezzeh, acizden müberra, kusurdan mukaddes, nakıstan muallâ bir Kadîr-i Zülcelâl, bir Rahîm-i Zülcemâl, bir Hakîm-i Zülkemal olabilir... Çünkü nihayetsiz Hacet-ı İnsaniyeyi îfa edecek, ancak nihayetsiz bir Kudret ve muhit bir İlim Sahibi olabilir. Öyle ise, Mabudiyyete lâayk yalnız Odur.

İşte ey İnsan! Eğer yalnız Ona Abd olsan, bütün mahlûkat üstünde bir mevki kazanırsın. Eğer Ubûdiyyetten istinkaf etsen, âciz mahlûkata zelil bir Abd olursun. Eğer enaniyetine ve iktidarına güvenip Tevekkül

ve Duayı bırakıp, tekebbür ve davaya sapsan; o vakit iyilik ve icad cihe-
tinde arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zaîf düşersin.
Şer ve tahrib cihetinde; dağdan daha ağır, taundan daha muzır olursun.

Evet ey İnsan! Sende iki cihet var: Birisi, İcad ve Vücut ve Hayır ve
müsbet ve fiil cihetidir. Diğeri; tahrib, adem, şer, nefy, infial cihetidir.
Birinci cihet itibariyle; arıdan, serçeden aşağı.. sinekten, örümcekten daha
zaîfsin. İkinci cihet itibariyle; dağ, yer, göklerden geçersin. Onların çekin-
diği ve izhar-ı acz ettikleri bir yükü kaldırırsın. Onlardan daha geniş, daha
büyük bir daire alırsın. Çünkü sen iyilik ve icad ettiğin vakit, yalnız vüs'atin
nisbetinde, elin ulaşacak derecede, kuvvetin yetiyecek mertebede iyilik ve
icad edebilirsin. Eğer fenalık ve tahrib etsen, o vakit fenalığın tecavüz ve
tahribin intişar eder:

Meselâ: Küfür bir fenalıktır, bir tahribdir, bir adem-i tasdiktir. Fakat o
tek seyyie; bütün Kâinatın tahkirini ve bütün Esma-i İlâhiyyenin tezyifini,
bütün İnsaniyetin terzilini tazammun eder. Çünkü şu mevcûdatın âli bir
makamı, ehemmiyetli bir Vazifesi vardır. Zira onlar, Mektubat-ı Rabbaniye
ve Meraya-yı Sübhaniye ve Memurîn-i İlâhiyyedirler. Küfür ise; onları
âyinedarlık ve vazifedarlık ve manidarlık makamından düşürüp, abesiyet
ve tesadüfün oyuncağı derekesine ve zevâl ve firakın tahribiyle çabuk
bozulup değişen mevadd-ı fâniyeye ve ehemmiyetsizlik, kıymetsizlik,
hiçlik mertebesine indirdiği gibi.. bütün Kâinata ve mevcûdatın
âyinelerinde Nakışları ve Cilveleri ve Cemâlleri görünen Esma-i İlâhiyyeyi
inkâr ile tezyif eder. Ve İnsanlık denilen, bütün Esma-i Kudsiye-i
İlâhiyyenin Cilvelerini güzelce ilân eden bir Kaside-i Manzume-i Hikmet
ve bir Şecere-i Bâkiyenin cihazatını câmi' çekirdek-misâl bir Mu'cize-i
Kudret-i Bahire ve Emanet-i Kübrayı uhdesine almakla yer, gök, dağa
tefevvuk eden ve Melaikeye karşı rüchaniyet kazanan bir Sahib-i Mertebe-i
Hilafet-i Arziyeyi; en zelil bir hayvan-ı fâni-i zâilden daha zelil, daha zaîf,
daha âciz, daha fakir bir derekeye atar. Ve mânasız, karmakarışık, çabuk
bozulur bir âdi levha derekesine indirir.

Elhasıl: Nefs-i emmare tahrib ve şer cihetinde nihayetsiz cinayet işleye-
bilir, fakat İcad ve Hayırda iktidarı pek azdır ve cüz'îdir. Evet, bir haneyi
bir günde harab eder, yüz günde yapamaz. Lâkin eğer enaniyeti bıraksa,
Hayrı ve Vücudu Tevfik-i İlâhiyyeden istese, şer ve tahribden ve nefse
itimaddan vazgeçse, İstiğfar ederek tam Abd olsa; o vakit

يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ Sırrına mazhar olur. Ondaki nihayetsiz

kabiliyet-i şer, nihayetsiz Kabiliyet-i Hayra inkılab eder. Ahsen-i Takvim kıymetini alır, A'lâ-yı İlliyyîne çıkar.

İşte ey gafil İnsan! Bak Cenab-ı Hakk'ın Fazlına ve Keremine! Seyyieyi bir iken bin yazmak, Haseneyi bir yazmak veya hiç yazmamak Adâlet olduğu halde; bir seyyieyi bir yazar, bir Haseneyi on, bazan yetmiş, bazan yediyüz, bazan yedi bin yazar. Hem şu nükteden anla ki; o müdhîş Cehennem'e girmek Ceza-yı Ameldir, Ayn-ı Adildir. Fakat Cennet'e girmek, Mahz-ı Fazıldır.

İKİNCİ NÜKTE: İnsanda iki vecih var. Birisi, enaniyet cihetinde şu hayat-ı dünyeviyeye nâzırdır. Diğer Ubûdiyyet cihetinde Hayat-ı Ebediyeye bakar. Evvelki vecih itibariyle öyle bir bîçare mahlûktur ki; sermayesi yalnız ihtiyardan bir şa're (saç) gibi cüz'î bir cüz'-i ihtiyarî ve iktidardan zaîf bir kesb ve Hayattan çabuk söner bir şu'le ve ömürden çabuk geçer bir müddetçik ve mevcudiyetten çabuk çürür küçük bir cisimdir. O haliyle beraber Kâinatın tabakatında serilmiş hadsiz enva'ın hesabsız efradından nazik zaîf bir ferd olarak bulunuyor.

İkinci vecih itibariyle ve bilhassa Ubûdiyyete müteveccih acz ve fakr cihetinde pek büyük bir vüs'ati var. Pek büyük bir ehemmiyeti bulunuyor. Çünkü Fâtır-ı Hakîm, İnsanın mahiyet-i manevîyesinde nihayetsiz azîm bir acz ve hadsiz cesîm bir fakr dercetmiştir. Tâ ki, Kudreti nihayetsiz bir Kadîr-i Rahîm ve Gınası nihayetsiz bir Ganiyy-i Kerim bir Zâtın hadsiz Tecelliyatına câmi' geniş bir âyine olsun.

Evet İnsan bir çekirdeğe benzer. Nasılki o çekirdeğe Kudretten manevî ve ehemmiyetli cihazat ve Kaderden ince ve kıymetli program verilmiş. Tâ ki, toprak altında çalışıp, tâ o dar Âlemden çıkıp, geniş olan hava Âlemine girip, Hâlıkından istidad lisaniyla bir ağaç olmasını isteyip, kendine lâıyk bir kemal bulsun. Eğer o çekirdek, sû'-i mizacından dolayı ona verilen Cihazat-ı Maneviyeyi, toprak altında bazı mevadd-ı muzıraray celbine sarfetse; o dar yerde kısa bir zamanda faidesiz tefessüh edip çürüyecektir.

Eğer o çekirdek, o manevî cihazatını **فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى** nın Emr-i Tekvinî-sini imtisal edip hüsn-ü istimal etse; o dar Âlemden çıkacak, meyvedar koca bir ağaç olmakla küçücük cüz'î Hakikatı ve Ruh-u Manevîsi, büyük bir Hakikat-ı Külliye suretini alacaktır. İşte aynen onun gibi; İnsanın Mahiyetine, Kudretten ehemmiyetli cihazat

ve Kaderden kıymetli programlar tevdi edilmiş. Eğer İnsan, şu dar Âlem-i Arzîde, hayat-ı dünyeviye toprağı altında o Cihazat-ı Maneviyesini nefsin hevesatına sarfetse; bozulan çekirdek gibi bir cüz'î telezzüz için kısa bir ömürde, dar bir yerde ve sıkıntılı bir halde çürüyüp tefessüh ederek, mes'uliyet-i maneviye bedbaht Ruhuna yüklenecek, şu dünyadan göçüp gidecektir.

Eğer o istidad çekirdeğini İslâmiyet suyu ile, İmanın ziyasıyla Ubûdiyet toprağı altında terbiye ederek, Evamir-i Kur'aniye imtisal edip cihazat-ı maneviyesini hakikî gayelerine tevcih etse, elbette Âlem-i Misâl ve Berzahta dal ve budak verecek ve Âlem-i Âhiret ve Cennet'te hadsiz Kemâlât ve Nimetlere medar olacak bir Şecere-i Bâkiyenin ve bir Hakikat-ı Daimenin cihazatına câmi' kıymettar bir çekirdek ve revnakdar bir makine ve bu Şecere-i Kâinatın mübarek ve münevver bir meyvesi olacaktır.

Evet hakikî terakki ise; İnsana verilen Kalb, Sır, Ruh, Akıl hattâ Hayal ve sair kuvvelerin Hayat-ı Ebediye yüzlerini çevirerek, herbiri kendine lâıyk hususî bir Vazife-i Ubûdiyyet ile meşgul olmaktadır. Yoksa ehl-i dalâletin terakki zannettikleri, hayat-ı dünyeviye'nin bütün inceliklerine girmek ve zevklerinin her çeşitlerini, hattâ en süflisini tatmak için bütün letaifini ve Kalb ve Aklını nefs-i emmareye musahhar edip yardımcı verse; o terakki değil, sukuttur. Şu Hakikati bir vakıa-i hayaliyede, şöyle bir temsilde gördüm ki:

Ben büyük bir şehre giriyorum. Baktım ki, o şehirde büyük saraylar var. Bazı sarayların kapısına bakıyorum, gayet şenlik, parlak bir tiyatro gibi nazar-ı dikkati celbeder, herkesi eğlendirir bir cazibedarlık vardı. Dikkat ettim ki, o sarayın efendisi kapıya gelmiş, it ile oynuyor ve oynamasına yardım ediyor. Hanımlar, yabancı gençlerle tatlı sohbetler ediyorlar. Yetişmiş kızlar dahi, çocukların oynamasını tanzim ediyorlar. Kapıcı da onlara kumandanlık eder gibi bir aktör tavrını almış. O vakit anladım ki, o koca sarayın içerisi bomboş. Hep nazik Vazifeler muattal kalmış. Ahlâkları sukut etmiş ki, kapıda bu sureti almışlardır.

Sonra geçtim, bir büyük saraya daha rast geldim. Gördüm ki; kapıda uzanmış vefadar bir it ve kaba, sert, sâkin bir kapıcı ve sönük bir vaziyet vardı. Merak ettim. Ne için o öyle? Bu böyle? İçeriye girdim. Baktım ki, içerisi çok şenlik... Daire daire üstünde, ayrı ayrı nazik Vazifeler ile saray ehli meşguldürler. Birinci dairedeki adamlar sarayın idaresini, tedbirini görüyorlar. Üstündeki dairede kızlar, çocuklar Ders okuyorlar. Daha üstünde hanımlar, gayet latif san'atlar, güzel nakışlarla

ıştılal ediyorlar. En yukarıda efendi, padişahla muhabere edip halkın istirahatını temin için ve kendi Kemâlâtı ve Terakkiyatı için kendine has ve Ulvî Vazifeler ile ıştırılal ediyor gördüm. Ben onlara görünmediğim için, "Yasak" demediler, gezebildim. Sonra çıktım, baktım. O şehrin her tarafında bu iki kısım saraylar var. Sordum dediler: "O kapısı şenlik ve içi boş saraylar, kâfirlerin ileri gelenlerininindir ve ehl-i dalâletindir. Diğerleri, namuslu Müslüman Büyüklerininindir." Sonra bir köşede bir saraya rast geldim. Üstünde "SAİD" ismini gördüm. Merak ettim. Daha dikkat ettim, suretimi üstünde gördüm gibi bana geldi. Kemal-i taaccübümden bağırarak, Aklım başıma geldi, ayıldım.

İşte o vakıa-i hayaliyeyi sana tabir edeceğim. Allah Hayır etsin.

İşte o şehir ise, hayat-ı içtimaiye-i beşeriye ve Medine-i Medeniyet-i İnsaniyedir. O sarayların herbirisi, birer İnsandır. O saray ehli ise; İnsan-daki göz, kulak, Kalb, Sır, Ruh, Akıl gibi letaif ve nefis ve heva ve kuvve-i şeheviye ve kuvve-i gadabiye gibi şeylerdir. Herbir İnsanda her bir latifenin ayrı ayrı Vazife-i Ubûdiyyetleri var. Ayrı ayrı lezzetleri, elemeleri var. Nefis ve heva, kuvve-i şeheviye ve gadabiye, bir kapıcı ve it hükmündedirler. İşte o yüksek letaifi, nefis ve hevaya musahhar etmek ve Vazife-i Asliyelerini unutturmak, elbette sukuttur, terakki değildir. Sair cihetleri sen tabir edebilirsin.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: İnsan, fiil ve amel cihetinde ve sa'y-i maddî itibariyle zâif bir hayvandır, âciz bir mahlûktur. Onun o cihetteki daire-i tasarrufatı ve mâlikiyeti o kadar dardır ki; elini uzatsa ona yetişebilir. Hattâ, İnsanın eline dizginini veren hayvanat-ı ehliye, İnsanın za'f ve acz ve tenbelliğinden birer hisse almışlardır ki; yabani emsallerine kıyas edildikleri vakit, azîm fark görünür (Ehlî keçi ve öküz, yabanî keçi ve öküz gibi). Fakat o İnsan, infial ve kabul ve Dua ve sual cihetinde, şu dünya hanında aziz bir yolcudur. Ve öyle bir Kerim'e misafir olmuş ki nihayetsiz Rahmet Hazinelelerini ona açmış. Ve hadsiz bedi' masnuatını ve Hizmet-kârlarını ona musahhar etmiş. Ve o misafirin tenezzühüne ve temaşasına ve istifadesine öyle büyük bir daire açıp müheyya etmiştir ki; o dairenin nısf-ı kutru -yâni merkezden muhit hattına kadar- gözün kestiği miktar, belki hayalin gittiği yere kadar geniştir ve uzundur.

İşte eğer İnsan, enaniyetine istinad edip hayat-ı dünyeviyeyi gaye-i hayal ederek derd-i maişet içinde muvakkat bazı lezzetler için çalışsa, gayet dar bir daire içinde boğulur gider. Ona verilen bütün cihazat ve âlât ve letaif, ondan şikayet ederek Haşırde onun aleyhinde şehadet edeceklerdir.

Ve davacı olacaklardır. Eğer kendini misafir bilse, misafir olduğu Zât-ı Kerim'in İzni Dairesinde sermaye-i ömrünü sarfetse, öyle geniş bir Daire içinde uzun bir Hayat-ı Ebediye için güzel çalışır ve teneffüs edip istirahat eder. Sonra, A'lâ-yı İlliyyîne kadar gidebilir. Hem de bu İnsana verilen bütün cihazat ve âlât, ondan memnun olarak Âhirette lehinde şehadet ederler. Evet İnsana verilen bütün cihazat-ı acibe, bu ehemmiyetsiz hayat-ı dünyeviye için değil; belki, pek ehemmiyetli bir Hayat-ı Bâkiye için verilmişler. Çünkü İnsanı hayvana nisbet etsek görüyoruz ki: İnsan, cihazat ve âlât itibariyle çok zengindir. Yüz derece hayvandan daha ziyadedir. Hayat-ı dünyeviye lezzetinde ve hayvanî yaşayışında yüz derece aşağı düşer. Çünkü her gördüğü lezzetinde, bir elem izi vardır. Geçmiş zamanın elemeleri ve gelecek zamanın korkuları ve herbir lezzetin dahi elem-i zevâli, onun zevklerini bozuyor ve lezzetinde bir iz bırakıyor. Fakat hayvan öyle değil. Elemsiz bir lezzet alır, kedersiz bir zevk eder. Ne geçmiş zamanın elemeleri onu incitir, ne de gelecek zamanın korkuları onu ürkütür. Rahatla yaşar, yatar, Hâlıkına şükreder.

Demek Ahsen-i Takvim suretinde yaratılan İnsan, hayat-ı dünyeviye hasr-ı fikr etse; yüz derece sermayece hayvandan yüksek olduğu halde, yüz derece serçe kuşu gibi bir hayvandan aşağı düşer. Başka bir yerde bir temsil ile bu Hakikatı beyan etmiştim. Münasebet geldi, yine o temsili tekrar ediyorum. Şöyle ki:

Bir adam, bir hizmetkârına on altın verip "Mahsus bir kumaştan bir kat elbise yaptır" emreder. İkincisine, bin altın verir, bir pusula içinde bazı şeyler yazılı o hizmetkârın cebine koyar, bir pazara gönderir. Evvelki hizmetkâr on altın ile a'lâ kumaştan mükemmel bir elbise alır. İkinci hizmetkâr, divanelik edip, evvelki hizmetkâra bakıp, cebine konulan hesap pusulasını okumayarak bir dükkâncıya bin altın vererek bir kat elbise istedi. İnsafsız dükkâncı da kumaşın en çürüğünden bir kat elbise verdi. O bedbaht hizmetkâr, seyyidinin huzuruna geldi ve şiddetli bir te'dib gördü ve dehşetli bir azab çekti. İşte edna bir şuuru olan anlar ki, ikinci hizmetkâra verilen bin altın, bir kat elbise almak için değildir. Belki mühim bir ticaret içindir.

Aynen onun gibi: İnsandaki Cihazat-ı Maneviye ve Letaif-i İnsaniye ki, herbirisi hayvana nisbeten yüz derece inbisat etmiş. Meselâ; güzelliğin bütün meratibini farkedenden İnsan gözü ve taamların bütün çeşit

çeşit ezvak-ı mahsusalarını temyiz eden İnsanın zaika-i lisaniyesi ve Hakaikın bütün inceliklerine nüfuz eden İnsanın Aklı ve Kemâlâtın bütün enva'ına müştak İnsanın Kalbi gibi sair cihazları, âletleri nerede? Hayvanın pek basit yalnız bir-iki mertebe inkişaf etmiş âletleri nerede? Yalnız şu kadar fark var ki; hayvan, kendine has bir amelde (münhasıran o hayvanda bir cihaz-ı mahsus) ziyade inkişaf eder. Fakat o inkişaf, hususîdir.

İnsanın cihazat cihetiyle zenginliği şu Sırdandır ki: Akıl ve fikir sebebiyle İnsanın hasseleri, duyguları fazla inkişaf ve inbisat peyda etmiştir. Ve ihtiyacatın kesreti sebebiyle çok çeşit çeşit hissiyat peyda olmuştur. Ve hassasiyeti çok tenevvü etmiş. Ve fitratın câmiyeti sebebiyle pek çok makasda müteveccih arzulara medar olmuş ve pek çok Vazife-i Fitriyesi bulunduğu sebebiyle, âlât ve cihazatı ziyade inbisat peyda etmiştir. Ve İbadatın bütün enva'ına müstaid bir fitratta yaratıldığı için bütün Kemâlâtın tohumlarına câmi' bir istidad verilmiştir. İşte şu derece cihazatça zenginlik ve sermayece kesret, elbette ehemmiyetsiz muvakkat şu hayat-ı dünyeviyenin tahsili için verilmemiştir. Belki şöyle bir İnsanın Vazife-i Asliyesi, nihayetsiz makasda müteveccih vezâifini görüp, acz ve fakr ve kusurunu Ubûdiyyet suretinde ilân etmek ve küllî nazarıyla mevcûdatın Tesbihatını müşahade ederek şehadet etmek ve Nimetler içinde İmdadat-ı Rahmaniye'yi görüp şükretmek ve masnuatta Kudret-i Rabbaniyenin Mu'cizatını temaşa ederek nazar-ı ibretle Tefekkür etmektir.

Ey dünya-perest ve hayat-ı dünyeviyeye âşık ve Sırr-ı Ahsen-i Takvimden gafil İnsan! Şu hayat-ı dünyeviyenin Hakikatını bir vakıa-i hayaliyede Eski Said görmüş. Onu Yeni Said'e döndürmüş olan şu vakıa-i temsiliye'yi dinle:

Gördüm ki, ben bir yolcuyum. Uzun bir yola gidiyorum. Yâni gönderiliyorum. Seyyidim olan Zât, bana tahsis ettiği altmış altından tedricen birer miktar para veriyordu. Ben de sarfedip pek eğlenceli bir hana geldim. O handa bir gece içinde on altını kumara mumara, eğlencelere ve şöhrat-perestlik yoluna sarfettim. Sabahleyin elimde hiç bir para kalmadı. Bir ticaret edemedim. Gideceğim yer için bir mal alamadım. Yalnız o paradan bana kalan elemeler, günahlar ve eğlencelerden gelen yaralar, bereler, kederler benim elimde kalmıştı. Birden ben o hazîn halette iken orada bir adam peyda oldu. Bana dedi: "Bütün bütün sermayeni zayi' ettin. Tokata da müstehak oldun. Gideceğin yere de müflis olarak elin boş gideceksin. Fakat Aklın varsa, Tövbe kapısı açıktır. Bundan sonra sana verilecek bâki kalan onbeş altından her eline geçtikçe

yarısını ihtiyaten muhafaza et. Yâni gideceğin yerde sana lâzım olacak bazı şeyleri al." Baktım nefsim razı olmuyor. "Üçte birisini" dedi. Ona da nefsim itaat etmedi. Sonra dörtte birisini dedi. Baktım nefsim mübtela olduğu âdetini terkedemiyor. O adam hiddetle yüzünü çevirdi gitti.

Birden o hal değişti. Baktım ki; ben, tünel içinde sukut eder gibi bir sür'atle giden bir şimendifer içindeyim. Telaş ettim. Fakat ne çare ki, hiç bir tarafa kaçılmaz. Garaibden olarak o şimendiferin iki tarafında pek cazibedar çiçekler, leziz meyveler görünüyordu. Ben de akılsız acemîler gibi onlara bakıp elimi uzattım. O çiçekleri koparmak, o meyveleri almak için çalıştım. Fakat o çiçekler ve meyveler, dikenli mikenli, mülâkatında elime batıyor, kanatıyor. Şimendiferin gitmesiyle müfarakatından elimi parçalıyorlar. Bana pek pahalı düşüyorlardı. Birden şimendiferdeki bir hademe dedi: "Beş kuruş ver, sana o çiçek ve meyvelerden istediğin kadar vereceğim. Beş kuruş yerine elin parçalanmasıyla yüz kuruş zarar ediyorsun. Hem de ceza var, izinsiz koparamazsın." Birden sıkıntıdan ne vakit tünel bitecek diye başımı çıkarıp ileriye baktım. Gördüm ki, tünel kapısı yerine çok delikler görünüyor. O uzun şimendiferden o deliklere adamlar atılıyorlar. Bana mukabil bir delik gördüm. İki tarafında iki mezar taşı dikilmiş. Merak ile dikkat ettim. O mezar taşında büyük harflerle "Said" ismi yazılmış gördüm. Teessüf ve hayretimden "Eyvah!" dedim. Birden o han kapısında bana nasihat eden Zâtın sesini işittim. Dedi:

- "Aklın başına geldi mi?" Dedim:
- "Evet geldi fakat kuvvet kalmadı, çare yok." Dedi:
- "Tövbe et, Tevekkül et." Dedim:
- "Ettim!"

Ayıldım... Eski Said kaybolmuş. Yeni Said olarak kendimi gördüm.

İşte o vakıa-i hayaliyeyi, -Allah Hayr etsin- bir-iki kısmını ben tabir edeceğim, sair cihetleri sen kendin tabir et.

O yolculuk ise; Âlem-i Ervahtan, rahm-ı maderden, gençlikten, ihtiyarlıktan, kabirden, Berzahtan, Haşirden, köprüden geçen Ebed-ül Âbâd tarafına bir yolculuktur. O altmış altın ise, altmış sene ömürdür ki; bu vakıayı gördüğüm vakit kendimi kırkbeş yaşında tahmin ediyordum. Senedim yok, fakat bâki kalan onbeşinden Âhirete sarfetmek için Kur'an-ı Hakîm'in hâlis bir Tilmizi beni İrşad etti. O han ise, benim

için İstanbul imiş. O şimendifer ise, zamandır. Herbir yıl bir vagondur. O tünel ise, hayat-ı dünyeviyedir. O dikenli çiçekler ve meyveler ise, lezaiz-i nâmeşruadır ve lehviyat-ı muharremedir ki; mülâkat esnasında tasavvur-u zevâldeki elem, Kalbi kanatıyor. Müfarakatında parçalıyor. Cezayı dahi çektiyor. Şimendifer hademesi demişti: "Beş kuruş ver, onlardan istediğin kadar vereceğim." Onun tabiri şudur ki: İnsanın Helâl sa'yiyle Meşru Dairede gördüğü zevkler, lezzetler, keyfine kâfidir. Harama girmeye ihtiyaç bırakmaz. Sair kısımları sen tabir edebilirsin...

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: İnsan şu Kâinat içinde pek nazik ve nazenin bir çocuğa benzer. Za'fında büyük bir kuvvet ve aczinde büyük bir kudret vardır. Çünkü o za'fın kuvvetiyle ve aczin kudretiyledir ki, şu mevcûdat ona musahhar olmuş. Eğer İnsan za'fını anlayıp, kalen, halen, tavren Dua etse ve aczini bilip istimdad eylese; o teshirin Şükrünü eda ile beraber matlubuna öyle muvaffak olur ve maksadları ona öyle musahhar olur ki, iktidar-ı zâtîsiyle onun öşr-i mi'şarına muvaffak olamaz. Yalnız bazı vakit lisan-ı hal Duasıyla hasıl olan bir matlubunu yanlış olarak kendi iktidarına hamleder. Meselâ: Tavuğun yavrusunun za'fındaki kuvvet, tavuğu arslana saldırtır. Yeni dünyaya gelen arslanın yavrusu, o canavar ve aç arslanı kendine musahhar edip onu aç bırakıp kendi tok oluyor. İşte cây-ı dikkat, za'ftaki bir kuvvet ve şâyan-ı temaşa bir Cilve-i Rahmet...

Nasılki nazdar bir çocuk ağlamasıyla, ya istemesiyle, ya hazîn haliyle matlublarına öyle muvaffak olur ve öyle kavîler ona musahhar olurlar ki; o matlublardan binden birisine bin defa kuvvetçiğiyle yetişemez.

Demek za'f ve acz, onun hakkında Şefkat ve Himayeti tahrik ettikleri için küçücük parmağıyla kahramanları kendine musahhar eder. Şimdi böyle bir çocuk, o Şefkati inkâr etmek ve o Himayeti ittiham etmek suretiyle ahmakane bir gurur ile "Ben kuvvetimle bunları teshir ediyorum" dese, elbette bir tokat yiyecektir.

İşte İnsan dahi Hâlıkının Rahmetini inkâr ve Hikmetini ittiham edecek bir tarzda küfran-ı nimet suretinde Karun gibi **إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ** yâni: "Ben kendi ilimimle, kendi iktidarım ile kazandım" dese, elbette sille-i azaba kendini müstehak eder. Demek şu meşhud Saltanat-ı İnsaniyet ve terakkiyat-ı beşeriye ve Kemâlât-ı Medeniyet; celb ile değil, galebe ile değil, cidal ile değil, belki ona onun za'fı için teshir edilmiş, onun aczi için ona muavenet

edilmiş, onun fakrı için ona İhsan edilmiş, onun cehli için ona İlham edilmiş, onun ihtiyacı için ona İkram edilmiş. Ve o saltanatın sebebi, kuvvet ve iktidar-ı ilmî değil, belki Şefkat ve Re'fet-i Rabbaniye ve Rahmet ve Hikmet-i İlâhiyyedir ki; eşyayı ona teshir etmiştir. Evet, bir gözsüz akrep ve ayaksız bir yılan gibi haşerata mağlub olan İnsana, bir küçük kurttan ipeği giydiren ve zehirli bir böcekten balı yediren; onun iktidarı değil, belki onun za'fının semeresi olan Teshir-i Rabbanî ve İkram-ı Rahmanîdir.

Ey İnsan! Mâdem Hakikat böyledir; gururu ve enaniyeti bırak. Uluhiyetin Dergâhında acz ve za'fını, İstimdad Lisaniyla; fakr ve hacatını, Tazarru' ve Dua Lisaniyla ilân et ve Abd olduğunu göster. Ve

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ de, yüksel.

Hem deme ki: "Ben hiçim; ne ehemmiyetim var ki, bu Kâinat bir Hakîm-i Mutlak tarafından kasdî olarak bana teshir edilsin, benden bir Şükr-ü Küllî istenilsin?"

Çünkü sen çendan, nefsin ve suretin itibariyle hiç hükmündesin. Fakat Vazife ve Mertebe noktasında, sen şu haşmetli Kâinatın dikkatli bir Seyircisi, şu hikmetli mevcûdatın Belâgatlı bir Lisan-ı Nâtıkı ve şu Kitab-ı Âlemin anlayışlı bir Mütalaacısı ve şu Tesbih eden mahlûkatın hayretli bir Nâzırı ve şu İbadet eden masnuatın hürmetli bir Ustabaşısı hükmündesin.

Evet ey İnsan! Sen, nebatî cismaniyetin cihetiyle ve hayvanî nefsin itibariyle; sagir bir cüz, hakir bir cüz'î, fakir bir mahlûk, zaîf bir hayvansın ki; bütün dehşetli mevcûdat-ı seyyalenin dalgaları içinde çalkanıp gidiyorsun. Fakat Muhabbet-i İlâhiyyenin ziyasını tazammun eden İmanın Nuruyla münevver olan İslâmiyetin Terbiyesiyle tekemmül edip; İnsaniyet cihetinde, Abdiyetin içinde bir Sultansın ve cüz'iyetin içinde bir Küllîsin, küçüklüğün içinde bir Âlemsin ve hakaretin içinde öyle makamın büyük ve daire-i nezaretin geniş bir Nâzırsın ki, diyebilirsin: "Benim Rabb-ı Rahîm'im dünyayı bana bir hane yaptı. Ay ve güneşi, o haneme bir lâmba; ve baharı, bir deste gül; ve yazı, bir sofrayı nimet; ve hayvanı, bana hizmetkâr yaptı. Ve nebatatı, o hanemin zînetli levazımatı yapmıştır."

Netice-i Kelâm: Sen eğer nefis ve şeytanı dinlersen, esfel-i safilîne düşersin. Eğer Hak ve Kur'an'ı dinlersen, A'lâ-yı İlliyyîne çıkar, Kâinatın bir güzel Takvimi olursun.

BEŞİNCİ NÜKTE: İnsan, şu dünyaya bir memur ve misafir olarak gönderilmiş, çok ehemmiyetli İstidad ona verilmiş. Ve o İstidadata göre ehemmiyetli Vazifeler tevdi edilmiş. Ve İnsanı, o gayeye ve o Vazifelere çalıştırmak için, şiddetli teşvikler ve dehşetli tehdidler edilmiş. Başka yerde izah ettiğimiz Vazife-i İnsaniyetin ve Ubûdiyyetin Esasatını şurada icmal edeceğiz. Tâ ki, "**Ahsen-i Takvim**" Sırrı anlaşılsın.

İşte İnsan, şu Kâinata geldikten sonra "iki cihet ile" Ubûdiyyeti var: Bir ciheti; gaibane bir surette bir Ubûdiyyeti, bir Tefekkürü var. Diğeri; hazırane, muhataba suretinde bir Ubûdiyyeti, bir Münacatı vardır.

Birinci Vecih şudur ki: Kâinata görünen Saltanat-ı Rubûbiyeti, itaat-kârane tasdik edip Kemâlâtına ve Mehasinine hayretkârane Nezaretidir.

Sonra, Esmâ-i Kudsiye-i İlâhiyyenin Nukuşlarından ibaret olan bedi' San'atları, birbirinin nazar-ı ibretlerine gösterip Dellâllık ve İlâncılıktır.

Sonra, herbiri birer gizli Hazine-i Maneviye hükmünde olan Esmâ-i Rabbaniyenin cevherlerini İdrak terazisiyle tartmak, Kalbin Kıymet-Şinaslığı ile takdirkârane kıymet vermektir.

Sonra Kalem-i Kudretin Mektubatı hükmünde olan mevcûdat sahifelerini, arz ve sema yapraklarını mütalaa edip hayretkârane Tefekkürdür.

Sonra, şu mevcûdattaki zînetleri ve latif san'atları istihsankârane temaşa etmekle onların Fâtır-ı Zülcemâl'inin Marifetine Muhabbet etmek ve onların Sâni-i Zülkemal'inin Huzuruna çıkmağa ve İltifatına mazhar olmaya bir İştiyaktır.

İkinci Vecih, Huzur ve Hitab makamıdır ki; eserden müessire geçer, görür ki: Bir Sâni-i Zülcelâl, kendi San'atının Mu'cizeleri ile kendini tanıtmak ve bildirmek ister. O da İman ile Marifet ile mukabele eder.

Sonra görür ki: Bir Rabb-ı Rahîm, Rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek ister. O da Ona Hasr-ı Muhabbetle, Tahsis-i Taabbüdle kendini Ona sevdirebilir.

Sonra görüyor ki: Bir Mün'im-i Kerim, maddî ve manevî Nimetlerin lezzetleriyle onu perverde ediyor. O da ona mukabil; fiiliyle, haliyle, kaliyle, hattâ elinden gelse bütün hasseleri ile, cihazatı ile Şükür ve Hamd ü Sena eder.

Sonra görüyor ki: Bir Celil-i Cemil, şu mevcûdatın âyinelerinde Kibriya ve Kemalini ve Celâl ve Cemâlini izhar edip nazar-ı dikkati celbediyor. O da ona mukabil: **اللَّهُ أَكْبَرُ، سُبْحَانَ اللَّهِ** deyip, Mahviyet içinde Hayret ve Muhabbet ile Secde eder.

Sonra görüyor ki: Bir Ganiyy-i Mutlak, bir Sehavet-i Mutlak içinde nihayetsiz servetini, hazinelerini gösteriyor. O da ona mukabil, Ta'zim ve Sena içinde Kemal-i İftikar ile sual eder ve ister.

Sonra görüyor ki: O Fâtır-ı Zülcelâl, yeryüzünü bir sergi hükmünde yapmış. Bütün antika san'atlarını orada teşhir ediyor. O da ona mukabil:

سُبْحَانَ اللَّهِ diyerek Takdir ile, **بَارَكَ اللَّهُ** diyerek Tahsin ile, **مَا شَاءَ اللَّهُ**

diyerek Hayret ile, **اللَّهُ أَكْبَرُ** diyerek İstihsan ile mukabele eder.

Sonra görüyor ki: Bir Vâhid-i Ehad, şu Kâinat sarayında taklid edilmez sikkeleriyle, Ona mahsus hâtemleriyle, Ona münhasır turalarıyla, Ona has fermanlarıyla bütün mevcûdata Damga-i Vahdet koyuyor ve Tevhidin Âyatını nakşediyor. Ve Âfâk-ı Âlemin aktarında Vahdaniyetin Bayrağını dikiyor ve Rubûbiyetini ilân ediyor. O da ona mukabil; Tasdik ile, İman ile, Tevhid ile, İz'an ile, Şehadet ile, Ubûdiyyet ile mukabele eder.

İşte bu çeşit İbadat ve Tefekküratla hakikî İnsan olur, Ahsen-i Takvimde olduğunu gösterir. İmanın yümnüyle emanete lâayık, emin bir Halife-i Arz olur.

Ey Ahsen-i Takvimde yaratılan ve sût-i ihtiyarıyla esfel-i safilîn tarafına giden İnsan-ı Gafil! Beni dinle. Ben de senin gibi gençlik sarhoşluğuyla gaflet içinde dünyayı hoş ve güzel gördüğüm halde, gençlik sarhoşlğundan ihtiyarlık sabahında ayıldığım dakikada, o güzel zannettiğim Âhirete müteveccih olmayan dünyanın yüzünü nasıl çirkin gördüğümü ve Âhirete bakan hakikî yüzü ne kadar güzel olduğunu, Onyedinci Söz'ün İkinci Makamının 219-220'nci sayfelerinde yazılan iki Levha-i Hakikate bak, sen de gör:

Birinci Levha: Ehl-i dalâlet gibi, fakat sarhoş olmadan gaflet perdesiyle eskiden gördüğüm ehl-i gaflet dünyasının Hakikatını tasvir eder.

İkinci Levha: Ehl-i Hidayet ve Huzurun Hakikat-ı Dünyalarına işaret eder. Eskiden ne tarzda yazılmış, o tarzda bıraktım. Şiire benzer, fakat şiir değildir...

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي * وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي * وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي
* يَفْقَهُوا قَوْلِي

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى الدَّاتِ الْمُحَمَّدِيَّةِ اللَّطِيفَةِ الْأَحَدِيَّةِ شَمْسِ سَمَاءِ الْأَسْرَارِ
وَمَظْهَرِ الْأَنْوَارِ وَمَرْكَزِ مَدَارِ الْجَلَالِ وَقُطْبِ فَلَكِ الْجَمَالِ اللَّهُمَّ بَسِّرْهُ لَدَيْكَ
وَبَسِّرْهُ إِلَيْكَ أَمِنْ خَوْفِي وَأَقْلَ عُسْرَتِي وَأَذْهَبْ حُزْنِي وَحِرْصِي وَكُنْ لِي
وَحْدُنِي إِلَيْكَ مَنِّي وَارْزُقْنِي الْفَنَاءَ عَنِّي وَلَا تَجْعَلْنِي مَفْتُونًا بِنَفْسِي مَحْجُوبًا
بِحِسْبِي وَاكْشِفْ لِي عَنْ كُلِّ سِرٍّ مَكْتُومٍ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ يَا حَيُّ يَا
قَيُّومُ * وَارْحَمْنِي وَارْحَمْ رُفَقَائِي وَارْحَمْ أَهْلَ الْإِيمَانِ وَالْقُرْآنِ آمِينَ يَا
ارْحَمْ الرَّاحِمِينَ وَيَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ

وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *